

S. dr hab. Halina Wrońska, prof. KUL
Sekcja Teologii Pastoralnej i Katechetyki KUL

RECENZJA

rozprawy doktorskiej ks. mgra lic. Łukasza **P r z y b y l s k i e g o**
pt. *Ewolucja dokumentów programowych Kościoła w Polsce po 1989 roku w*
kontekście przemian społecznych

napisanej na Wydziale Teologicznym UKSW

pod kierunkiem ks. prof. dra hab. Piotra Tomasika. Warszawa 2021 r.

(wydruk komputerowy stron 258).

Kościół współczesny urzeczywistnia się w epoce dynamicznych, radykalnych przemian i wielorakich kryzysów zachodzących w społeczeństwach w Europie. Warunki życia społecznego i przyczyny zachodzących przemian w Polsce w okresie od 1989 roku do dzisiaj miały nieco inny charakter niż w państwach Europy Zachodniej. Istotny wpływ na zmiany miała sytuacja polityczna i ekonomiczna, która wiązała się z transformacją ustrojową. W takiej sytuacji przemian, Kościół w Polsce poszukiwał możliwości dotarcia poprzez katechezę do współczesnego młodego człowieka, by odpowiedzieć na nurtujące go pytania. Dużą rolę w realizacji tego zadania mogły odgrywać dokumenty katechetyczne Kościoła katolickiego w Polsce, wydane po przełomowym 1989 roku, poprzez uwzględnienie zaistniałych problemów społecznych oraz odpowiedź na potrzeby zmieniającego się społeczeństwa.

W literaturze na terenie Polski można znaleźć opracowania dotyczące problematyki i głównych idei zawartych w dokumentach, jednak nie podejmują one analizy dokumentów z perspektywy przemian społecznych będących

zarazem wyzwaniem dla współczesnej katechezy. Dlatego inicjatywę badań w zakresie ewolucji dokumentów programowych Kościoła w Polsce w kontekście przemian społecznych, podejmowaną w Katedrze Katechetyki Fundamentalnej i Historii Katechezy, pod kierunkiem ks. prof. dr hab. Piotra Tomasika, należy przyjąć z dużym uznaniem.

1. Opis rozprawy

Rozprawa doktorska ks. mgra lic. Łukasza Przybylskiego składa się z tekstu liczącego 258 stron, w tym 24 strony bibliografii. We wstępie rozprawy (s. 8-12) Autor uzasadnił wybór tematu, wskazując na jego aktualność, ogólnie scharakteryzował aktualny stan badań w interesującej go dziedzinie, określił problem swoich dociekań naukowych oraz zagadnienia, na których skoncentruje swoją uwagę; poinformował także o bazie źródłowej, strukturze pracy i metodzie naukowej.

Po koniecznych procedurach wstępu, Doktorant przystąpił do rozwiązywania problemu pracy. Uczynił to w czterech rozdziałach rozpoczynając od zaprezentowania w rozdziale pierwszym (s. 13-63) kontekstu historycznego, czyli transformacji jaka dokonała się w Polsce po 1989 roku. Autor ukazał uwarunkowania i przemiany polityczne, ekonomiczne, kulturowe i obyczajowe, odniósł się do sytuacji i roli Kościoła w dobie przemian ustrojowych oraz przedstawił sytuację prawną lekcji religii w roku 1990 czyli w chwili powrotu tych zajęć do szkoły. W ostatnim paragrafie zwrócił uwagę na główne wyzwania, jakie stoją przed katechezą dzisiaj, a które wynikają z refleksji nad społeczeństwem i jego problemami w ostatnich 30 latach.

W rozdziale drugim (s. 64-111) Autor dysertacji zaprezentował dokumenty katechetyczne, wskazał na przyczyny powstawania oraz opis ich historii, najważniejsze idee, struktury i założenia. Chociaż temat główny pracy odnosi się do dokumentów polskich wydanych po 1989 roku, to jednak

Doktorant w pierwszym paragrafie opisał dokumenty Stolicy Apostolskiej, które stanowią punkt odniesienia dla dokumentów przygotowywanych i wydawanych przez krajowe Episkopaty lub Kościoły Partykularne.

W rozdziale trzecim (s. 112-200) Autor ukazał na ile dokumenty programowe Kościoła katolickiego w Polsce dają odpowiedź na wyzwania jakie stoją przed katechezą i które wynikają z przemian społecznych. W ostatnim czwartym rozdziale (s. 201-226) natomiast podjął on próbą oceny dokumentów katechetycznych Kościoła w Polsce w kontekście zaprezentowanych wcześniej wyzwań. Na zakończenie tego rozdziału Autor dokonał prezentacji najnowszego *Dyrektorium o katechizacji* wydanego w 2020 roku przez Papieską Radę ds. Nowej Ewangelizacji, poszukując w niej odpowiedzi na sytuację człowieka we współczesnym świecie oraz nowych propozycji katechetycznych z tym związanych.

W zakończeniu rozprawy (s. 226-234) Doktorant dokonał podsumowania i oceny wyników swojej pracy oraz wskazał na potrzebę kontynuowania badań w tym zakresie. Integralną częścią rozprawy jest obszerna bibliografia załącznikowa licząca 24 strony. Bibliografia podzielona jest na źródła zawierające dokumenty Kościoła, dokumenty państwowe, programy nauczania religii i inne oraz na literaturę.

O naukowej wartości pracy doktorskiej decyduje jej aspekt merytoryczny i formalny. Dlatego w tych dwóch płaszczyznach zostanie dokonana ocena niniejszej rozprawy.

2. Ocena merytoryczna rozprawy

W napisanie recenzowanej rozprawy doktorskiej ks. mgr lic. Łukasz Przybylski włożył wiele wysiłku. Przeprowadził on gruntowną kwerendę naukową, zapoznał się z nauczaniem Kościoła powszechnego ze szczególnym uwzględnieniem posoborowych dokumentów katechetycznych oraz

dokumentów katechetycznych Kościoła w Polsce: *Dyrektorium katechetycznego Kościoła katolickiego w Polsce, Podstaw programowych katechezy Kościoła katolickiego w Polsce, Programów nauczania religii* wydanych na przestrzeni ostatnich 30 lat. Autor przestudiował także obszerną literaturę dotyczącą przemian społecznych w Polsce. Ta szeroka baza źródłowa oraz opracowania zostały przez Doktoranta nie tylko zgromadzone i przyswojone, ale także umiejętnie i metodycznie wykorzystane w rozwiązywaniu problemu naukowego. Pozwoliło to Autorowi rozprawy gruntownie przeanalizować materiał naukowy.

Recenzowana rozprawa doktorska ks. mgra lic. Łukasza Przybylskiego wychodzi naprzeciw współczesnym realiom i zapotrzebowaniom katechetycznym. Za jej zasadnością przemawiają racje poznawcze oraz katechetyczne. Człowiek staje się współcześnie przedmiotem badań wielu dziedzin naukowych. Naturalistyczne systemy antropologiczne zawłaszczają sobie często prawo do redukcyjnego ujęcia natury człowieka i sposobu jego istnienia. Człowiek młody w całej swej złożoności, żyjący w świecie dokonujących się gwałtownych przemian społecznych, stoi także w centrum zainteresowania polskich dokumentów katechetycznych wydanych na przestrzeni ostatnich 30 lat.

Osiągnięciem merytorycznym Doktoranta, stanowiącym jednocześnie „novum” rozprawy jest ukazanie, na ile dokumenty katechetyczne Kościoła katolickiego w Polsce, wydane po przełomowym roku 1989 odpowiadały potrzebom zmieniającego się człowieka i społeczeństwa oraz na ile ta odpowiedź była adekwatna wobec zaistniałych problemów społecznych i nowych zjawisk, które stanowią wyzwanie dla współczesnej katechezy. Temat dotyczący badań nad zmieniającym się społeczeństwem jest ciągle aktualny, bowiem katecheza nieustannie winna uwzględniać człowieka i warunki w których wzrasta i się wychowuje, aby jeszcze skuteczniej realizować cel, którym jest budowanie ścisłej relacji z Chrystusem.

Badania prowadzone na pograniczu nauk społecznych i katechetyki często natrafiają na trudności interpretacyjne, wynikające z odrębności tych nauk. Znajomość zarówno uwarunkowań polityczno-społecznych jak również podstaw teologicznych i katechetycznych sprawiła, że Autor recenzowanej rozprawy odnalazł właściwy fundament i przeprowadził refleksję naukową kompetentnie.

Mimo wielowątkowego ujęcia problemu oraz różnorodnego materiału badawczego i wielowarstwowych analiz, Doktorant utrzymał zwartość i spójność pracy. Recenzowana rozprawa stanowi logiczną, przejrzystą i zwartą syntezę. Choć z tekstu pracy nie wyłania się jedna zasada porządkująca materiał, to jednak dzięki zdolnościom syntetycznym Autora praca jest spójna i klarowna.

Szczególne znaczenie dla ocenianej rozprawy doktorskiej posiada rozdział czwarty zawierający podsumowanie i próbę oceny. Ocenie zostały poddane dokumenty katechetyczne wydane w Polsce po 1989 roku, wskazane merytoryczne i formalne braki oraz ograniczenia dotyczące adekwatności odpowiedzi katechezy na współczesne wyzwania społeczne. Zauważono, że dokumenty programowe Kościoła katolickiego w Polsce ewoluowały nieznacznie wraz ze zmieniającym się społeczeństwem i nowymi zjawiskami, jakie się pojawiały. Najważniejsze zmiany dotyczyły dostosowania owych dokumentów do wymagań określonych przez kolejne reformy systemu oświaty. Również istotne znaczenie posiada zaprezentowanie w zakończeniu rozprawy wniosków i postulatów. Autor wskazał propozycje katechetycznego zastosowania wyników swojej pracy jako pewnych elementów w katechezie, które uzupełniałyby zauważone braki. Formułował on wnioski precyzyjnie i dokładnie. Dzięki temu praca zyskała na wartości merytorycznej.

Reasumując ocenę merytoryczną należy stwierdzić, że rozprawa doktorska ks. mgra lic. Łukasza Przybylskiego daje całościowe spojrzenie na problem adekwatności odpowiedzi katechezy Kościoła w Polsce na współczesne wyzwania społeczne. Praca daje dużą ilość solidnej informacji, prowokuje do

dyskusji i pogłębia spojrzenie czytelnika na współczesne przemiany społeczne i potrzebę otwarcia na nie nauczania religii. Przedstawione w pracy wyniki badań mogą być pomocne współcześnie w realizacji procesu wychowywania człowieka. Stąd zgłaszam postulat opublikowania rozprawy doktorskiej w formie książkowej po dokonaniu pewnych korekt językowych.

3. Ocena formalna rozprawy

Problem podjęty w rozprawie doktorskiej jest aktualny i zasadny. We wstępie do rozprawy został on właściwie sformułowany (s. 9) i konsekwentnie we wszystkich elementach pracy rozwiązywany. Podział pracy na rozdziały jest logiczny i przekonujący. Dotyczy to także podziału poszczególnych rozdziałów na paragrafy. Zwięzłe wprowadzenia do poszczególnych rozdziałów zwiększają jasność układu i podziału treści w rozdziale. Wprowadzenie syntetyzujących podsumowań rozdziałów, których brak, nadałoby dysertacji jeszcze większej przejrzystości.

Recenzowana rozprawa doktorska została starannie opracowana. Staranność i sumienność daje się zauważyć zarówno w strukturze pracy, jak i w poszczególnych etapach jej realizacji. Dla rozprawy naukowej kluczowe znaczenie posiada baza źródłowa i literatura. Należy zauważyć, że Autor rozprawy skonsultował dużą ilość źródeł i literatury. Widoczne jest to w 24-stronicowym zestawie bibliografii, który tworzą źródła obejmujące dokumenty Kościoła, dokumenty państwowe, programy nauczania religii i inne; oraz literatura. Także wstęp i zakończenie zostały starannie wykonane.

Refleksja naukowa ks. mgra lic. Łukasza Przybylskiego jest rzeczowa i przejrzysta. Na korzyść recenzowanej pracy przemawia także zdolność koncentrowania się Autora na istotnych kwestiach rozwiązywanego problemu. Poprawny jest także język rozprawy. Jest on zwięzły, jasny, a przy tym komunikatywny. Przypisy w recenzowanej rozprawie, wykonane w systemie

przecinkowym, są poprawne i konsekwentnie stosowane w całej pracy.

Tekst recenzowanej rozprawy jest starannie wykonany zarówno od strony redakcyjnej, jak i estetycznej. Niedociągnięcia, niezręczności czy błędy adiustacyjne są rzadkością w tekście pracy.

Problematyka rozprawy prowokuje do kontynuowania dyskusji w celu rozwinięcia jeszcze niektórych jej wątków. W tym też celu formułuję do Doktoranta dwa pytania do dyskusji.

1. Przygotowanie młodzieży do dojrzałości osobowej, czy życia społecznego jest zadaniem wielu różnych środowisk. W związku z tym pytanie: co specyfikuje, wyróżnia wychowanie chrześcijańskie w rodzinie?

2. Jakie są najczęstsze trudności związane z wychowaniem młodzieży i możliwości ich rozwiązywania.

4. Wniosek końcowy

Sumując wcześniej poczynione uwagi należy podkreślić, że recenzowana rozprawa doktorska ks. mgra lic. Łukasza Przybylskiego jest dziełem o wysokim standardzie naukowym. Stanowi ona opracowanie ważnego obszaru badawczego dla działalności katechetycznej Kościoła w Polsce. Autor rozprawy wykazał się znajomością warsztatu naukowego, stawiania problemów naukowych i ich rozwiązywania, a także wykorzystania różnych źródeł w rozwiązywaniu problemu pracy. Ponieważ mamy do czynienia z pracą doktorską o wysokich parametrach naukowości, dlatego zgłaszam postulat jej opublikowania.

Praca doktorska ks. mgra lic. Łukasza Przybylskiego jest dojrzałą tak pod względem merytorycznym jak i formalnym i spełnia wszystkie warunki stawiane w odpowiednich przepisach państwowych i kościelnych pracom doktorskim. Dlatego stawiam wniosek do Rady Dyscypliny Nauk

Teologicznych Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego o dopuszczenie ks. mgra lic. Łukasza Przybylskiego do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Lublin, dnia 12 maja 2021 r.

S. dr hab. Halina Wrońska, prof. KUL